

Verboden zone langs de Spree

Met deze wandeling verkennen we het snijpunt van **vier wijken** in Berlijn: Mitte, Friedrichshain, Alt-Treptow en Kreuzberg. Wijken die tot 30 jaar geleden van elkaar afgesneden waren door de Berlijnse Muur, een **grens** waar je tot op vandaag de sporen van terugvindt.

De Spree vormt de rode draad van deze tocht. We stappen over de bekendste **brug** van Berlijn, doorkruisen een opgedoekt **goederenstation** en **treinwerkplaats** en verkennen een oude **wachttoren**, een creatieve **bar** aan de oevers van de Spree, verboden **grenszones** en een **scheepswrak**.

Bij elke bezienswaardigheid vind je zowel het adres als gps-coördinaten. Of download het **GPX-bestand** waarin de hele route en de bezienswaardigheden gemarkeerd zijn.

Praktische info

Start- en eindpunt: S-Bahn Ostbahnhof (S5, S7, S75)

Lengte: 10,5 kilometer (in te korten tot 8,5 kilometer)

Duur: deze wandeling neemt ruim een halve dag in beslag.

Hoe? te voet of met de fiets

GPX-bestand: [download vooraf het GPX-bestand](#) met de volledige route en bezienswaardigheden onderweg of [het KML-bestand voor Google Maps](#).

Eten en drinken: bij de start van de wandeling, aan het station Ostbahnhof, kan je je uitgebreid bevoorraden. Tijdens de rest van de wandeling is er geen gebrek aan eet- en drankgelegenheden.

1. Creatief eiland

We vertrekken aan S-Bahnstation Ostbahnhof en zetten meteen koers in de richting van de Spree. In de Holzmarktstraße slaan we rechtsaf. In deze straat ligt **Holzmarkt 25** verstoppt: een creatief dorp aan de oevers van de Spree. Je zou het een strandbar kunnen noemen, maar het bestaat meer uit hout dan zand.

Het uitzicht mag er best zijn. Zo zie je rechts je de Fernsehturm schitteren. De idyllische ligging was ook de **bouwpromotoren** niet ontgaan. Al sinds de val van de Muur bouwen ze de oevers vol kantoren, hotels en lofts. Een ontwikkeling die voor velen een doorn in het oog is.

Met Holzmarkt 25 zetten de initiatiefnemers de speculanten een hak. Toen er plannen lagen om er een kantoorgebouw te planten, stak een groep kunstenaars, musici en een Zwitserse stichting daar een stokje voor.

In plaats van beton en glas, stap je er nu door **houten constructies**, pal op de grens tussen de wijken Friedrichshain en Mitte.

- ✓ **GPS-coördinaten:** 52.51183975° 13.42567384°
- ✓ **Adres:** Holzmarktstraße 25
- ✓ **Halte:** S-Bahn Ostbahnhof of S/U8 Jannowitzbrücke
- ✓ **Openingsuren:** maandag tot donderdag vanaf 14u, vrijdag tot zondag vanaf 13u
- ✓ **Toegang:** gratis
- ✓ Meer info op www2.holzmarkt.com/home

2. Eisfabrik

Aan de overkant van de Spree zie je vanuit Holzmarkt 25 de **ruïnes** van de Eisfabrik in de Köpenicker Straße. Dit moet een van de oudste fabrieken zijn in zijn soort die uit de handen van bulldozers gebleven is: een eeuw lang, vanaf 1896, produceerde dit fabriekje ijs.

Aan het bakstenen ensemble van het ketel- en machinehuis merk je dat het al jaren wegwijnt. Geen ruit is nog heel. De sloopplannen voor de Eisfabrik liggen, ondanks de bescherming als monument, al jaren klaar, maar tot nu toe ontsprong de fabriek de dans, mede doordat buurtbewoners de plaats willen redden.

- ✓ **GPS-coördinaten:** 52.50965883° 13.42650532°
- ✓ **Adres:** Köpenicker Straße 4
- ✓ **Halte:** Heinrich-Heine-Straße (U8)
- ✓ Meer info op www.berlin-eisfabrik.de

3. Jannowitzbrücke

We verlaten de Holzmarkt en volgen verder de Holzmarktstraße tot aan het kruispunt met de Lichtenberger Straße. Hier slaan we linksaf en steken we de brug over.

Het metrostation Jannowitzbrücke flankeert de oever van de Spree en ontvangt bovenaan de S-Bahn en ondergronds de U-Bahn. Na de bouw van de Berlijnse Muur in 1961 was dit een van de spookstations, langswaar de U8 vanuit het Westen voorbijkwam zonder halt te houden.

- ✓ **GPS-coördinaten:** 52.51248617° 13.42395186°
- ✓ **Adres:** Jannowitzbrücke
- ✓ **Halte:** Jannowitzbrücke (S + U)

4. Baumhaus an der Mauer

Even voorbij de brug slaan we de Köpenicker straße in en volgen we tot aan een reep groen tussen de Engeldamm en de Bethaniendamm. Dit is het voormalige Luisenstädtischer Kanal, gedempt in 1926.

Het voormalig kanaal vormde eveneens de DDR-grens. Van Oost-Berlijn stappen we het voormalige West-Berlijn binnen. Een oversteek die je 30 jaar geleden met je leven zou bekocht hebben.

Bij de opsplitsing van de Bethaniendamm vinden we het Baumhaus an der Mauer terug, een bouwsel van de Turk Osman Kalin. Met allerlei restafval wikkeld hij in 1983 een tuinhuis rond de bomen, pal naast de Berlijnse Muur.

Na de val van de Muur, liet de stad het niet-vergunde huisje oogluikend toe. En nu? Kalin is in 2018 overleden, maar zijn Baumhaus an der Mauer staat er nog steeds en is uitgegroeid tot een toeristische attractie.

GPS-coördinaten: 52.50590726° 13.42703104°

Adres: Bethaniendamm, Berlijn

5) Görlitzer Park

We volgen de Mariannenplatz voorbij de St.-Thomas-Kirche, volledig vernield tijdens de Tweede Wereldoorlog. Alsof dat nog niet volstond, werd de parochie na de bouw van de Muur plots in tweeën gekapt, aangezien de kerk zich vlak op de grens bevond.

Op de Mariannenplatz zien we nog een gebouw dat op het eerste zicht ook een kerk lijkt, maar schijn bedriegt: dit was een **ziekenhuis**, stilgelegd in 1970. Burgerbewegingen konden de sloop verhinderen waardoor het nu beschermd is als monument en culturele activiteiten herbergt.

Voorbij de Mariannenplatz slaan we de Waldemarstraße in. Die leidt ons via de Lausitzer Platz, hartje Kreuzberg, naar het Görlitzer Park. Een park met geen al te beste reputatie.

Dealen

Al jaren probeert de stad greep te krijgen op de **drugsdealers** die hier hun waar proberen te slijten. Het deed de parkmanager in 2019 overgaan tot een drastische ingreep: hij tekende zes afgebakende zones op de grond waarbinnen gedeald mocht worden. Kwestie dat de dealers de overige bezoekers van het park niet langer storen. Het laatste woord is er nog niet over gezegd.

Goederenstation

Terug naar Görlitzer Park zelf. Kom je een park tegen in Berlijn, dan is de kans groot dat het wel iets met **spoorwegen** te maken heeft. Dat is niet anders met dit groene lint.

Tot diep in de jaren '80 denderden hier vrachttreinen over de sporen tot bij de goederenloodsen, die je her en der nog kunt spotten.

We doorkruisen het Görlitzer Park en verlaten het via het brugje over het **Landwehrkanal**. Meteen staan we in de wijk Alt-Treptow en hebben we West-Berlijn achter ons gelaten. We bevinden ons terug in het voormalige Oost-Duitsland en dat zullen we meteen merken.

- ✓ **Gps-coördinaten:** 52.49901713° 13.43206822°
- ✓ **Adres:** Görlitzer Park
- ✓ **Halte:** Görlitzer Bahnhof (U)

6. Oude wachttore

In de Lohmühlenstraße slaan we linksaf en volgen we tot aan het Schlesischer Busch.

In het Schlesischer Busch staan we met beide voeten in de streng verboden **grenszone**: tussen de bomen steekt een eenzame wachttore uit, met op het dak een werkloos zoeklicht. De enige toren die hier de sloopwoede overleefd heeft.

Met dank aan het intussen opgedoekte Museum voor Verboden Kunst, dat zich in 1990 inzette voor het **behoud** ervan. Missie geslaagd, want de wachttore werd onder monumentenbescherming geplaatst.

Langs dit parkje stappen we terug het voormalige Oost-Berlijn binnen.

✓ **Gps-coördinaten:** 52.49572189° 13.45067739°

✓ **Adres:** Puschkinallee 55

Zwembad in de Spree

Ten noorden van de Puschkinallee vind je nog meer **muurresten** terug. Deze afbakening vormde een extra buffer voordat je aan de daadwerkelijke grens kwam.

Nu is het een bruisend stukje Berlijn, waar je in het Badeschiff kunt duiken: drie voor anker liggende aken met een **zwembad** en saunaruimte.

Tijdens de zomermaanden word je hier getrakteerd op een heerlijk uitzicht op de Oberbaumbrücke en de televisietoren. 's Winters worden de baden overkapt.

- ✓ **Gps-coördinaten:** 52.497814° 13.453614°
- ✓ **Adres:** Arena Berlin, Eichenstraße 4
- ✓ **Openingsuren:** open van mei tot september vanaf 8 uur tot (bij mooi weer) 22 uur.
- ✓ **Toegang:** € 2 - € 6,50
- ✓ Meer info op www.arena.berlin/badeschiff

7. Scheepswrak

We volgen de Uferpromenade. In de Oosthaven ligt al een kwart eeuw een **halfverzonken schip**, verroest en geplunderd. Dit is de Dr. Ingrid Wengler, genoemd naar de grote liefde van Günther van de Lücht, eigenaar van de schuit.

Van de Lücht tikte het vrachtschip van Nederlandse makelij in 1975 op de kop en verbouwde het voor pleziertochtjes. Maar de balans maakte water: begin jaren '90 legden **gerechtsdeurwaarders** zijn schip aan de ketting aan het Stralau-eiland in Berlijn. De kapitein bleef wel aan boord van zijn schip wonen. Of toch voor even.

Want het agentschap voor scheepvaart zag hem liever gaan dan komen. Zijn schip blokkeerde de openbare aanlegsteiger en moest **opkrassen**. Niets van aan, zegt Van de Lücht. Hij vermoedde pesterijen van oude DDR-bonzen die het agentschap bevolkten.

Toen van de Lücht op 15 oktober 1996 terugkwam van een brainstorm bij de Berlijnse Senaat, was zijn boot **weggesleept**.

Als een dief in de dag had het Berlijnse scheepvaartagentschap zijn schip losgeknipt van de steiger en geparkeerd op de huidige locatie, zonder stroom, internet of wateraansluiting. Een bureaucratische moord.

Het schip is omklemd door **steigers**, een laatste herinnering aan de grenspatrouilles uit de DDR die de Spree bewaakten.

- ✓ **Gps-coördinaten:** 52.49764224° 13.45610082°
- ✓ **Adres:** Spreeuferweg Treptow
- ✓ Meer info op www.dr-ingrid-wengler.de

8. Molecule Man

Dat brengt ons langs de Uferpromenade bij Molecule Man, niet het fictioneel karakter uit Marvel Comics, wel een 30 meter hoge **aluminium sculptuur** van drie mensen die volgens de kunstenaar samen een eenheid vormen.

Een ode aan het **herenigd Berlijn** op het snijpunt van drie stadswijken: Kreuzberg, Alt-Treptow en Friedrichshain. De gaten in de lijven symboliseren molecules. Het kunstwerk vierde in 2019 zijn twintigjarig bestaan.

- ✓ **Gps-coördinaten:** 52.49696947° 13.45905125°
- ✓ **Adres:** Spreeuferweg Treptow
- ✓ **Halte:** Treptower Park (S)

Stadvernieuwing

Aan de overkant van het water zie je de **stadswijkvernieuwing** door Mediaspree, dat sinds de val van de Muur Oost-Berlijn nieuw leven wil inblazen. Onder meer het hoofdkwartier van het Duitse MTV heeft zijn intrek genomen in een oud pakhuis met classicistische trekjes.

We keren terug naar de Puschkinallee en volgen de straat verder via de "Vor dem Schelsischen Tor". We overbruggen twee keer het water en lopen nog een halve kilometer verder tot aan de Falckensteinstraße, waar we rechtsaf slaan, richting de Oberbaumbrücke.

9. Oberbaumbrücke

De Oberbaumbrücke, misschien wel de **bekendste brug** van Berlijn, overspant sinds eind 19de eeuw de Spree tussen Kreuzberg en Friedrichshain. Auto's en metrostellen steken er nu de rivier over, maar tijdens de opdeling van Berlijn was dat anders: toen kon je er enkel te voet of met de fiets over.

Als je al de **grensovergang** voorbij kwam. Want dit was de grenszone: aan de noordelijke oever bevond zich de DDR, stak je de brug over, dan stond je in het Westen.

Na de val van de Muur werd de brug opgekalefaterd. En dat was nodig. De twee **kasteeltorens** die de brug sierden werden nooit hersteld na de vernielingen tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Nadat we de Spree hebben overgestoken, slaan we meteen linksaf, de Mühlenstraße in. Ofwel brei je nog twee extra kilometer via Warschauer Straße tot aan de RAW Gelände, een oude treinwerkplaats.

✓ **Gps-coördinaten:** 52.50173086° 13.44572067°

✓ **Adres:** Oberbaumbrücke

✓ **Halte:** Schlesisches Tor (U)

10. Warschauer Straße

Volg zo'n halve kilometer de Warschauer Straße, een van de belangrijkste wegen die Friedrichshain dooradert, tot je bovenop de **Warschauer Brücke** staat. Dit is een van de beste uitzichtpunten op Berlijn, met zicht op Mitte, een wirwar aan spoorlijnen en pendelaars die door elkaar krioelen.

Treinwerkplaats

Stap nog een tweehonderd meter verder en sla de Revaler Straße in. Hier vind je de ruïnes terug van de oude treinwerkplaats

"Reichsbahnausbesserungswerk Franz Stenzer (RAW)", in de volksmond de RAW-Gelände.

Het is een van de oudste fabrieken in het Berlijnse stadsdeel Friedrichshain dat na anderhalve eeuw in 1994 werd opgedoekt.

De leegstaande **ateliers** gonzen nog altijd van de activiteit: in de ruïnes zitten eetkraampjes, clubs, klimmuren, skatebanen,...

Keer terug langs de Warschauer Straße tot voor de Oberbaumbrücke en sla rechtsaf de Mühlenstraße in.

✓ **Gps-coördinaten:** 52.50826142° 13.45232963°

✓ **Adres:** Revaler Straße 99

11. East Side Gallery

De resten van de Berlijnse Muur strekken zich 1,3 kilometer lang uit langs deze straat.

Het bekendste en **langste restant** van de muur en bovendien de langste **openluchtgalerij** ter wereld, aangezien de muur door meer dan honderd kunstenaars beschilderd is.

Brug boven de Spree

Langs het traject zie je in de Spree trouwens ter hoogte van de Marianne-von-Rantzau-Straße nog de **pijler** van een lang verdwenen brug staan, de Brommybrücke.

De nazi's bliezen de brug in 1945 op om de opmars van de Rote Armee een halt toe te roepen. Tevergeefs, zo weten we nu. Al sinds de val van de Muur doen er plannen de ronde om de brug herop te bouwen voor fietsers en voetgangers, maar voorlopig kom je er hier niet over.

De 1,3 kilometer lange muurresten voeren ons terug bij ons startpunt, Ostbahnhof, waar je met het openbaar vervoer terug de stad kunt intrekken.

✓ **Gps-coördinaten:** 52.50334400° 13.44439029°

✓ **Adres:** Mühlenstraße